

ХАҢЫАТ 1931 СЫЛ АЛТЫННЫҢ 15 КҮНҮТТЭН ТАХСАР

САҢА САҒАЛААҢЫННАРГА ЫЛЫСТА

"Хортуонпуй-иккис кыһан" дигэн мээһэ эһэттэр. Бу тотоойу, интэһэлээх ордуну аһын туһаммат ыал билигин суох буолуохтаах. Улууспуттар хортуонпуй үүнэрлэһинэн дьарыктанар хаһаайыстыбалартан биридэстэринин Семен Семенович Яковлев салайар "Кэпчээри" бааһынай хаһаайыстыбата буолар. Кини үлэтин-хамнаһын билиһиннэрэ "Саңа олох" хаһыат тыа хаһаайыстыбатын отделыгар кэлэ сырытта.

Совхозтар үлэлэрэ мөлтүүр-ахсыыр, хаһаайыстыаһын саңа формалара олоххо киирэр кэмнэригэр, 1991 сыллаахха, бойом дигэн кэргэмненин "Кэпчээри" бааһынай хаһаайыстыбатын тэриймэтигэр бастаан тэрийэрбөр 30-ча сылпылаах, 10-тан тахса ынаар ынахтаах этибит. Тэрийлэхпиттэн хотуонпуйга үлэлэр сааалаабыт. Сир көрдөбүттэр "чугас табыгастаах сир суох" дигэн ааттаан совхоз салалтата "Мыык Чаранга" дигэн сир анаабыта. Уопсайынан, туһунан хаһаайыстыба буларбар туормастаһы, өйөбүлгэ аккаастааһын баара. Оһоһор бааһынабар уунан ыһар (поливкальвар) турбалары совхозтан ылаахтаах пайыым суотугар көрдөбүттэр аккаастаабытта-

ра. Онтон оһор туһата суох сүтэн-иһэн хаалбыттар.

Тэрийэрбөр 150 тыһ. солк. кредит ылыбыт. Хата ол кэмгэ кредити эрийэ суох биэрэллэрэ. Итинтэн 100 тыһ. солк совхоз овоцехранилищетын атылаабыт. Неркоптиттан баран саңа трактор ылыбыт.

Анатан ылыт сирбин оготуонпуй, күрүөлүөхтэр-хаһаайыстыга дигэри совхозтан "Туман алааһа" дигэн бааһынаны арендага ылан үлэлээбитим. 1993 сыла бырааттарым Юрий, Василий холбоспугтара. "Мыык Чаранга" күһүн хорутан, саас обрабаткалаан (сирин көпсүтэн) ысыппыт. Итиннэ урукку өттүгэр Аҕа дойдусэригитин кэниһтэн бааһына огосто сылды-быт эбиттэр. Бастагы сылыгы-

тир биһр гектартан 170 центнер үүнүүнү ылыбыт. Оройуонга Советскай кэмгэ көрдөрүлэ ылох, рекорднай ситиһин этэ. Кэлин Сылантан Алексей Алешин хаһаайыстыбата эмиз үрдүк үүнүүнү ситиһэн билигин да улууска хортуонпуй үүнэр-иһэххэ сөп эбит дигэн дакаастаабыт. Үлэлээххэ сөп эбит дигэн сананан дьым таһыгар 20 тинна киирэр овоцехранилищетын оготторбуппуг. Эһин трактор, массыына атылаабыт. Совхозтан арендага ылан туһана сылдыбыт хортуонпуй өттүгэр, хаһан таһаарар техникалары, култиваторы остатокнай сыанатынан ылыбыт. Ба-

стагы сылларга сөптөөх үүнүүнү ылан иһиппит. Онтон сыһа сирбит уоҕа тахсан үүнүү мөлтөөн барбыта. Хортуонпуй үүнүүнү биэрнэтигэр сир уоҕа, сөмө хаачыстыбата улахан оруолаах. Биһрдин сыл бааһынаны сыһыата-сыһыата хардарыта ыһар буоллар түмүкүн үчүтэй буолуох эбит.

1997 сыллаах сайын от ыйын бүтүүтүгэр эмискэ олус тымныы хаһыт түһөн бэрт барыһык үүнүн иһэр хортуонпуйбут бүүс бүтүнүгү үлүйэн хаалбыта. Бэрһэ күөдүнэн чөлүгэ тур-

бут, сибэккилээх уктарыт сирин кытта сир буолан хаалбыттар үлэһин сылдыр дьон көрүүтүгэр хомолто, абааката сүрдээх этэ. Республикаттан итиннэ көмө көрүүх буоланнар докумуон бөрүгү хомуйбуттара даһаны, ол оһон хаалбыта, улуус даһаны тугу да комлоспотоҕо.

Хас да сыл тохтоон барамын кэлин эмиз ылан эрбим. "Сиргэ сыһыан арыый түһсөн эрэр дуу" дигэн сыһыбын. Быһырылыгыттан субсидия көрүллэр буолла. Быһыл 3 гектарга ыһааһын биһрдин гектартан 60-нуу центнери ылым. Үүнүү мөлтөһүр. Ол эрээри сааһы түһэрбэккэ, эһини бааһынабын 5 гектарга дигэри улаатыннарар дигэн былаан-ныбын Сэмэни хаһаанарбар "Маарыкчаан" потребкоопсество овоцехранилищетын уларсан абыраата. Булаастаах-үрүт,

хаһан дьарыктаммат буолан хааллылар. Хата улуус оскуолаһа-рыл подсобнай хаһаайыстыбалар бэйэлэрин хаачыыаллар-ыгар үүнэрэллэр. Улуус салалтата бу хайысхага болгомото ууруон наада.

Быһыл "Колос" дигэн бурдук үүнэрлэһинэн дьарыктанар кооператив тэрийэн салайааччынан үлэһини. Бу урукку "Чурапчы" МТС онугар тэрийлэбит хаһаайыстыба. 300 гектарга бурдук ысыппыт даһаны үүнүүгэ мөлтөх буолла. Бастагы сылыт буолан үксүн тэрэһин үлэлэринэн дьарыктаннабыт. Ыһыла, хомуйууга Хатылы механизатордара үлэлэттилэр. Совхозга бурдук үүнэрэр элэ-күнү 5 сыл салыбыт, 700-тэн тахса гектарга ыһар этибит. Оһон үлэһир уопут баар. Итиннэ таһынан Хатылыта сыгы иһип-тигэр 34 киһи 200-чэкэ сыгыны пай утан 6 мөл солк кэригэ устаной капиталлаах кооператив тэрийбиттэр. Оһо салайааччыбын Кыттыһан база тутту-охтут, атын да үлэлэри ыһар былааннаахпыт.

Семен Семенович таһаары-ылаахтык үлэлэбит кэмнэригэр үтүө түмүктэри ситиһиппин иһин Тыа хаһаайыстыбатын министрствотын, оройуон, совхоз салалталарын Бочуотунай грамоталарынан наараадалаа-мыта. 2001 сыллаахха "Базовый фермерскэй хаһаайыстыба" аа-тын ылыта. Биһр үтүө өрүтүнэн элбөх тутууларга, саңа сағалааһынарга, спортнай ооньууларга, о. д. а. спор-сорскай көмөгү огорууга буол-лар. Итиннэ 2004 сыллаахха III-с "Азия оҕолоро" ооньууларга спорскай көмөтүн иһин анал бөлүһүн наараадалаамыта, элбөх махтал суруктара туоһулулар.

Саңа сағалааһынарга ылы-сыбыт Семен Семенович Яков-левка ситиһиннэри баарабыт.

Алексей СЛЕПЦОВ.

Хаартыскаларга: Бурдук быдыһыгар (С. С. Яковлев хаһаан бастагы), хортуон-пуй ахтоочулар суботун-пуй.

СИА ИҢИТИННЭРЭР

ЛЕНСКОЙ. Алтынны 28 күнүгэр Ленскийгэ үөрүүдээх тэрээһин буолла - Ленский оройуонугар бастагы гаас ыстылыһа. Символ факела уматылыһы-тын кэһэ, кини оттук хочуолунайыгар иккн гаас хочу-ола үлэтин сағалаата. Ленскийгэ бастагы гаас ысты-лыһыгар анаммыт үөрүүдээх митингэ, республика Пратителствотын председателин бастагы солбуйаач-чыта Василий Гривцевич кыттыһы ыла.

2005 сыллаахха "Сахатранснефтегаз" ААО Отрад-нинскайдагы гаас хостонор сирин аукционугар кыт-тан, кыайыһыны ылары ситиһпитэ - "Сахатранснеф-тегаз" участваты туһанаһыга быраабы ылыта. Кэһэ, ре-спублика президентин мунһаар, Отрадинскайдагы гаас хостонор сириттэн Ленскийгэ дигэри магистральнай гаас турбатын тутууга, ол иһинэр оройуон киһилэр уонна чугас сыгар нэһилэктэргэ гаас киллэринитин туһунан быһаарылылылыбыта. Гааһы хостуур уонна бөлүһүн сүрүн объект тутууга 2008 сылтан сағалам-мыта. Быһынги кэмгэ, гаас турбата куорат киһилэр уонна түөрт микрорайонга киирбит. Бастаан туран, "Сахатранснефтегаз" ААО компания туттааччылары-гар махталбын тирдизим этэ. Киһилэр бүтүн гаас Лен-скийгэ дигэри кэлэригэр үгүөрү үлэһи ысыппыттар. Ма-ны тэнэ республика промышленноһун Министрство-тугар, уонна финансовый ырахан сыһа үбү көрбүт "АЛРОСА" компанияга махталбын тирдизипин

баарабын. Ленскийгэ кэлэр сыла ДьУоРХ Министе-рствотын салалтанын бизс хочуолунай ыстылытара, ма-ны сөргэ "АЛРОСА" компания киһи хочуолунайы гаас-ка уларытарга уонна ыһагара сорутун толороо была-анналар. СР президентин сорууттан, кэлэр сыла Витий уонна Пеледуй бөһүөлэктэргэ газификация үлэтэ сағалыһа, - дигэ республика бастагы вице-пре-мьер Василий Гривцевич. Бу күн президентин уонна ви-це-президент эррэллэр, манн тэнэ үрдүк наараада-лар Ленский олохтоохторугар гаас киллэригэр үлэһи-тэргэ аһаһылар.

МОСКВА. "АЛРОСА" АК президент Федор Андре-ев компания салалтатыгар үлэ мунһаарын салыһа ылыта. Мунһаахха компания 9 ыйдаах үлэтин түмүгэ уонна компания 2009 с. финансовый-экономическэй көрдөрүүтүн прогноһа ырытылыһа. Компания алмаас ырыһаалар наадыһы көрдөрүүгэ үрдэһитин бөлө-төбит. Бу сыл алтынны ылыгар "АЛРОСА" бөлөһү ал-мааһы 351 мөл доллар сууммага атылаабыт, мантан алмаас ырыһаалар - 255 мөл доллары Уопсайа 9 ый түмүгүнэн, "АЛРОСА" бөлөһү алмааһы уонна бриллиан-ны 1 млрд 730 мөл доллар сууммага атылаабыт, бу көрдөрүүттэн 1 млрд доллар сууммат бу сыл үһүс кы-баарталыгар киирбит.

ДЬОКУУСКАЙ. Республикага 2009 с. чааһынай дыһаланы тэрийэргэ уопсайа 150,7 мөл солк үп көрүлүбүт. 1294 үлэтэ суох дыһу кытта 111,5 мөл солк сууммага дуоһаар түһэриллибит. Уопсайа 100 мөл солк үп баһынааммыт, ол эбэтэр үбүлээһин сыл-

лааһы кээмэһин 66,3 % тэһиһэр. Чааһынай дыһала тэ-рийэллэригэр субсидияны 1 183 киһи ылыт.

Субсидияны ылыт үлэтэ суох дьон, тыа хаһаайы-стыбатын, оготон таһаарылы, кууһунан уонна биһрдин-лээн аты, массыынаһы, бытовой оҕоһуктары өрөмүөннээһин уоҕа эйгэр чааһынай дыһаланы тэ-риймэтигэр. Быһынги кэмгэ 23,3 мөл солк сууммага 303 дуоһаар баһаһа. Субсидия үтү тоһорор уонна тыа хаһаайыстыбатын атын тэрийэллэргэ, сыгыны аты-лаһыла бэрлэһит дигэн СР дьарыктаах буолуу Ко-митетин сайтыгар иһитиннэригэр.

ДЬОКУУСКАЙ. Алтынны 29 күнүгэр, республи-кагаагы РФ сохранный страхование Фондатын Реги-онаагы салаата, үлэр эчэйиппин ылыт инбэлигтэргэ босхо массыыналары туттартаата. Ол курдук, 10 киһи "Лада-21054" массыына хаһаайыһынан буоллулар.

Бу сыла Саха сиринэр 21 адаптированной массы-на анаммыт. Тоһус сыл устатыгар СР РФ соцстрахова-ние Фондаты, үлэр саахаллааммыт инбэлигтэргэ уоп-сайа 76 массыынаһы биэрбит. Биһр анал массыына сы-аната 168 424 солк тэһиһэр. Бу массыыналары аты-лаһага Регионаагы салаа 3,5 мөл солк үбү көрбүт. 2009 с. алтынны 1 күнүгэр көрдөрүүтүнэн республи-кага үлэр саахаллаан, ыйдагы компенсацияны 3375 киһи ылар. Страховой төлөбүр орто кээмэһэ 11 620 солк тэһиһэр. Бу сыл 9 ыйдаагы көрдөрүүтүнэн Реги-онаагы салаанан биһр кэһи уонна ыйдаагы страховый төлөбүргэ 378 мөл солк үп көрүлүбүт.

РЕДАКЦИЯ ПОЧТАТА

Лаобыртинчунан кэлэтии

ААСПЫТ САЙЫН АХТЫЛБАНА

Сахабыт сиригэр саамаан сайын саадааран кэлээринэ дьон-аймах сүргэтэ көтөүллэр, үөрүүтэ үксүүр. Киһи барыта бу ураты кэрэ дьыл кэмнэтэн туох эрэ саганы күүтэр кэтээр. Одо аймах сайынны сайыллыкта сайыслаан көчүйдөр, ким эрэ муорада, ким эрэ лаабырга сылдан сыныһанар.

Август айынын мин олоктор ураты өйдөбүлү хаалларда. Ол курдук, ошусе интернационал "Баардайгы бырайыактар-ор карагынан" даян научный экспедиция Дьокуюскай - Ёвоокөөн маршрутунан сыдыан элбери биллибит, көрдүбүт-иниттибит. Бу экспедиция сүрүн сыдылган "Баардайгы бырайыактар" ханна, хахан, хайдах олохо киирэлэрин уеретип, чагынып, билсидин буулар Сахабыт сирийн көрөтүн соомахтайа көрдүбүт Ёвоокөөн улуугун көмүс, сурыма заводтарын үлэлэрин-хамнастарын биллестинбит. Топпо улууһутар Хаандыга бөһүөлөгэр историческай хайыыхалаах лидер-туристическай культуутунан сыдыан үгүһү биллибит-көрдүбүт.

Экспедициябытын биологической наука кандидата А.А.Мартынов, рес-

публикатору лицей биологиги уугу-
тала А.Е.Местникова, Назваары педаго-
гический колледж преподавателя А.В.
Васильева, СГУ истории преподава-
теля И.Я.Ковалев илзий-сарлаан са-
лайан илдэ сыргыгчлар.

Экспедицияга сындан баран ман-
ныйк санаага кэллим. Сахабыт сириги
"Баарадай бырайыактарыгар" бөһүтү
көхтөөх кыттыыны ыһыахтаахпыт.
Дойдубут кэро-мааны айыллытын адь-
ыатна-кээһэтэни суохтаахпыт. Өссө да
манньык иктэригизинэй, өр аймагы ум-
суугутар лаарырдар, экспедициялар эл-
биги туралларыгар баарабын. Түмүккэ
экспедицияга ыһыттыг оскуолам кол-
лективиларгар баркы махтааһыт тиэрээгин.

Сардана КОПЫРИНА,
Алашар орто окуучу.

Норюот күүһэ – кэмүөл күүһэ

ҮТҮӨ ДЬЫАЛАНЫ ӨЙҮӨБҮН!

Саха итэрлэни, оһуһалэрбит үтүө үтэстэрин ыһаппытыгар хаалларар сыаллаах "Арчы" дыһаппыт тутуһуу-тун туһуһан иһэһмэни, мин, кырдьаһа кыһа, аһуһа үһүһүм.

Кыргыздын дааны, атын улууларга "Арчы" дмэтин туптуттар мнлр. Бднли улууска тоор сатанья сурай. Бары кмелстехтүтүз. чуркчылар, кыйайр сымалж. Урут да Чурапчы дыно кыйбатар суох эта Холубур, билигин интернат-оскуола. Сылгыта. Хатылыта, Одулуунгта балаиннары туттулар. Ар саастах дыно мустан сыр буолар. Онон билин нэллшкөсэ "Арчы" дмэтэ тутулара олус наад. Мана бүтүн улуус үрдүн айүөхсэ баара. Бу дмэтэ элардини-кырдыаастын бары сылдыс этибит. "Өйбүл баарын үрдүнэн нуруот көмөтө быгван дуу", - дээн мань су-

руйарга сананчым. Бу тутууга ким да күнэиңгә суох, кийи бэйгәтә бары өттүгүн, инникигин санаан тура иччөлөһүөхтээх.

Комору дигн пенсиябыттан ылан харчыбын Чурапчы нэһилиэгин бэтэ-
рэньэриг кэлтэ үлэр специалиһар
Т.К.Козловага илдьин биэрдим. Үтүө
дьыаланы ис сүрэхпиттан өйүүбүн.
Түмүккэ бар дьоммун бу дьыаланы
өйүүргэ, көмөлөһөргө ыгырабын. Түтэ-
ниэп туһанан, "Нэһилиэк дьаһалтатын
сыллата ытыллар тэрэһиниэргэ
эдэр ыччат, тымуровскай үлэр оскуо-
ла оролорун сыһыаран кырдыаҕас
дьомго көмөлөһүпүрэр олус махта-
лаах", - дигэн этэн туран, оҕовиэргэ ба-
рыһыларга махтабыг тээрдэбин.

Боя МАКАРОВА
тыяад, үлэ ветерана
Хоту көһөрүлгү кыттылыаара

"КУСТУК" ДААБЫРГА – БОЛБОМТОНУ

Оор сайыпты лавардарын республика салалтаты бу ыңыалым, кризис кыялтар, малтх да булар, тутан калат. Онно малтал!

Кураат чуталхыар, промьшленнай удуустарга бары өтүгүн хааччылыыаах, килбиитт-хаайыттар лаарырлар баар буоллахтарына, бийист ити чааһынан мэлтэхтүт. Быһиста улууска кээн улахан лаагыры орлор, сөбүлүүлөр, сый аайы үөрө-көт сыйыаналлар. Бу Азия өрүс үрдүтүр турар "Дабан" уогна "Куестук" буюмалар "Дабан" спортнай хайыскалхаа буолан, республика бары муунуктарыттан, өгү таһынан тас дөйдүлэртан, оинооор алошвада претсера Анастасия Динодорова курдук спортсменар астыа сыйынан бараачылар Оттон "Куестук" Кытайга үөрөнөр идрэч орлор куттеч тренердэринээн, "Хотугу сулус" кыйаһылаахтарыа хаста даһына, атан да орлор республика бары муунуктарыттан кээн сыйыаналлар. Оинооор студентар: "Бийист "Куестук" лаагыр вытускакыастарыбы", - дээн кэлэн көрсөн, хонон кыраллар. Маана "Дабан" лаагыр үлэттэи интернат-оскуола директора Н.Н.Гулиев сый аайы үгүтүйдүк тэрийбэр, хааччылар буоллаһына, "Куестук" лаагырга удуус өтүтүтэн көмө кыра, тийбэт.

"Кустук" лаагьр базата урут энгунаст-учуутал НИПротидылконжа тэрийбэр иттэн улахан уларыбьыта суох турар. Оттон лаагьр интэр-үрөтүр үлэтин бейин улусу биэр туруу үлэһитэ АИПромытаа сым айы сүрдүк үчүгүйдүк тэрийбэр. Хаба баһарар лаагьр биэр сүрүн үлэттэн оһну аһаһы буолар. Дээ, маны Александр куоратынан-тынан эрпий сүүрүн түүрү хааччылар. Онноорот Пенан куорат анал үчүгүтээх повардара күн айы уларыта сылдьар астарыгар, араас фруктатыгар үөрөмүөт, күн айы күүстээх үлэҥ сылдьар ширээ оһлоро лаагьр аһын аһаһаллар. Оттон интэр үлэҥ уопуттаах учуутал В.Н.Кожуров хаһык да оһну кытта уопсай тыа булан соһтоох үлэһи тэрийбэр. Хаһахтаах да ут куһааска үлэһи тэрийбэр аһыа леходтарын ор баһыта тулуйар. Спортсменай оһнууларга "Дабан" лаагьрдыаһи көрүһүү сыман айы олус хаһыһылаахтык кыһыллар. Бу нөөн үрдүк таһымаах тэрийбэр салалтатынан лаагьр оһор күүстүү оһулар.

Огтон мөн, яардаар учуутал, 1970 саятан сайын займ яардаар үдэлнир кнн быһыһынан, улуу саямалатытан уонна депутаттарытан көрдөхүдээхин. Кустук

лаарьрга улахан көмө оҥоһулунарына сеп бу-
олсу. Бу хайыккара туһаннаах үлөһиттэри
мыҥаран көпсөтүнүн ыыттааха, аллах толкуй,
суболөһит, үбүнэн көмөлөһүү оҥоһулун-
нарына эрэ табыллыһыны. Эсэс биэр боттуруос
муһаарлар. Көһөнүн кэлбит дыһалларынан
лаарь ортоһит сууһара, дьуһурунайдыы-
ра да тохтоһуллубут. Ошон оҥолоһуон аҕаах
үлөһитэ, нэпэһиһэр күһүгэ түөртэ 70-80 ор
аһын тардан, чөйүн күтүн аһыһыкка ыһарал-
лар, аһаан бүттэхтэринэ барыһын сууһарлар,
хөмүһаллар. Орну аһары манһык эрэ тутуу
туох туһаны аҕыһарай! Тыһыс аһыһылаах
саха орто үлөһит сатыһар уһына кыһайар эрэ бу-
оллардына олоһун сатаан оҥостоһуу. Маныһа
сөстөөх быһаарыны ыһыллан бу балаһыһына
көһөнүдүһэ наада.

Аасыгт сайын "Кустук" лаапырта С.Е.Кожуров кирпингчэ үктэһинин тэрийдэ Мин кердэхтинэ, бу үлэ сүрмэх туһалаах буолуон соҕ. 1975 с. мин Сылган оҕурутар үлэ лаапыр тэрийдэ Мылдарайыта кирпингчэ үктэһинин. Ойно бастыг үлэлэх оҕо күнүтэ 200 кирпингчэни оҕурур. Ити үлэи кирпингчэ күн сайы үктэһит, сорох күн эргиттэ, куурдан сарайта таһыны курдук атын үлэлэх буолар. Бу 200 кирпингчэ бүтү 2000 солс турар. Бу мантан 25 бырыһыанын, 400 солс, оҕро төлөөтөхкө 20 күн устата 3-4 тыһ солс аахсын соҕ. Оччотта үлэ оҕуһа түһэр, бөрхөдөж дэ тупсар. Лаапырта оҕо 4 чаас үлэһит, 4 чаас үөрхиттэ иддэлэ 2 күн сыһаннаһарына оҕо дарыны, тороһут дарыны ымыһарар туһалаах дыһалата буолуо ээ. Оҕон тэрийдөтөчү киһи (предприниматель дэ буолуон) хамнаһы нэлээтэ айы төлүүтэ буоллар, барыһы дэ ыһа ээ.

Ор салынтыг лаацарга суулгар унтууһун тэхиэр дьон санжаларын иктэн баран быһаарар зүгү маада.

Лаагяр сэжиг бүтэн, барар күн тэрхэн кэлэринэ, эхнэр ордорбор автобуска оморорго: "Пиконям!" - дэжн хамаанда бигэрэрини кытары, атаарааччылар харахтарын ууга субуруе тына түһөр. Бу нэстэн дөртөрөн арахсын, бу огулуу сырдык мангайгы татгалз кэйнэлээр. Ол кэинэстэн ордором: "Петр Николасевич, эхнэр лаагярыгытар оссон кэлэвэхсийин", - дэжн тутга сайаалга өгөтөрлөр. Бу бага санаа "Кустук" лаагярга сыныаммыг ордорго барыларытар барар.

Петр КАЛАЧЕВ.

Үбүлүүдээр өмнө бичигдсэнээр

АЙЫМНЬЫЛААХ ҮЛЭТИНЭН КИЭН ТУТТАБЫТ

Бу күншэртэ С.А.Новгородов аатын Чуралчыга уопсай үөрэхтэһини начальнай оскуоланын биһир тарбахха баттынар, кэни туттар, РФ үтүөлүк учуутала Галина Григорьевна Пилипина 60 сааһы угулла.

Галлина Григорьевна Дзюкус-хайдаагы педагогический училищны ситийинилээхтик үөрэнэн бүтэрэн, 1969-70 он үөрэх дылыгар Абыл улуунун Кабарганэ бөлүөлүгэр педагогический үлэтин саалаабыта. Оттон 1970-71 он үөрэх дылыттан А.Е.Кулаковскай аатынан Чураптыг арыс кыдаастаах оскуолатыгар пионер-баһаастайдык, 1971-72 он саха тылын уонна литературатын учууталынан, 1972-73 он начальнай кылаастар учууталларынан үлэ-дэбита. Итинтэн ыла 40 сыл устата харыс да сирин халбарыйбакка, биэр оскуолага эдэр көлүөссэни итинигэ-үөрөттигэ айыһынныла-ахтык үлэтигин киллэ.

Галина Григорьевна айылыртан бөрлөлбөт талманыах учуутал ухсана юртэччүн Кини талан ылбыт үдэтин олус таптырар, сүүрүн сытааһын, ыраас санааһын, үгүс биезмэттин, бытаатын-көрүүтүн, сатабылын барытын үөрэтэр оворолугар, кэнилэр төрөлүүттэригэр аныыр. Ылгар саа биврдин уруот сийиһи тол-суйдамыыт, толору бөлүмнөх бу-лан оорну интэрнэһиргэтэр, сай-ааннар. Кини үгүс сыта мустул-аайа, көрдөрөр-үөрэтэр маты-ылааа, ылгар анаар уруокта-а, практыческый семинардаах-хоо үөрэтэллэр, айымнылаах-хоо күүлүүлэр.

хангатар, элбэх методический литература, нэвчлэл, педагогтар, психологтар үзлэлэрин хэсхээн үүрэтэр, үлэтнэгэр туһанар. Ол сүүлшүнэн удлуусаары, республикатаады педагогической аарыларга хэжтөөхтүк кыттар. "Развитие устной речи учащихся в дубукварный период в якутских классах", "Как я дифференцирую работу над задачами по второму классу", "Индивидуализация домашних заданий на уроках русского языка", "Словарная работа на уроках русского языка", онгон да атын 14 дакылаата Үөрэх үлэтнэгтэрин идэлэрин үрдэтэр институт хайгдын ылан бочуотунгай грамотанан нагараалаа ымыта. Кэни дакылааттарын начальнай кылаастар учууталырын республикатаады, зонааады курстарыгар, айымнылаахтык үлэтнэгэр учууталлар республикатаады конференцияларыгар коллегалара бидирээбиттэра 1987 с. УӨҮИҮИ методичка Т.И.Петрова салаан ымытыгыттан туһумохтоо "Нуучча тыллар үөрэттн методиката" зонааады семинарыгар аһаҕэ уруугу үрлүк таһымнаахтык биирэн биир идэлөөхтэрин махталлаһын ыбытта.

Ити кэмгэ арвас таһыынаах
бэрэбизиркэлэр үтүстүк буолар
этилар. Ол туһунан Галина Григо-
рьевна манынан этэр: "Сарсыарда
үлүбэр кэлбитим, завучум
КА.Ожонешникова УӨҮИҮИ ме-
тодунан ВЕ.Степанованы ба-
тыһынанан кылааспар кинрда
Түөрт урук устата дьонум биир
да тылы сангарбаака олорубуттара.
Мин уруоҕум табыллыбаанка
сангарбаттар дуу диян долгуһуу,
мыһаһаа бөтө буоллун. Ытыктам

уруук кинигтөн Валентина Егорова кэлэн, илибин тутан туран этэр: "Мынаык үчүгэй уруяктары көрө илинтим. Удахан баһычыба! Сарсын эмнэ кэлэм". Мин үерүөкпүн да, хомбоуокпун да билбэтим". Дээ, ити курдук республика учууталларын идрэлэрин үрдэтэр институт биллинишэк методиканы хайгуулап ылаа тухан.

Талана Григорьевна үрдүк теоритическай, методическай бэлэмнээх көрдөрүүлээх аһарыс урукстары оскуола, улуус нһинээ ыһтыллар учууталлар кустован методическай холбоһуктарын түмсүүлэригэр, Амма, Горный, Мэнэ-Хаҥалас, Таатта улуустарын учууталларыгар ситиһилээхтик биэрбитэ Ону таһынан 1985 с. оскуола директордарын семинардарыгар математика, 1986 с. оскуола завучтарынан зонагаары семинардарыгар, начальнай кыластар учууталларын республикатаары курстарыгар нуучча тылыгар УӨУНУМ методистарын, көрдөһүүлэрини аһарыс урукстары үрдүк таһымаахтык ыһтыта. Оскуола нһинээ учууталлар икки ардыларыгар ыһтылыбыт кусталаһымыа үс сыл субуручугу бастаан "Лучший по профессии" ааты ыһтыта.

1984 а. оқулықтар басталган кылаас удууталларын методическай холбохуктарын салай-быта. Бу кылаас оқуулы ийлаан ытыллар методическай холбохуктарын үлэтин көрүүтэ кини салалар холбохута кышыл-лаарман тахсар. Методическай холбохук үлэтин былаан-каанын удуу удууска, республикага тарфалыта 2006 а. республикатаагы "Сельская выстав-

ка" байртайныг хөрүүтэ ТООЧИ
"Мяга суругунан", мөнхтэнэн
натуралдэлэмьга.

Эрчимлэх, сэтгэлтэн сайнши
олохго нийлэрнэгэ д-улуурлах
учууталы зануулган агаарыгта-
ра. Удмолонист тухарь элбэх ме-
тодическай литературуны, ыста-
тыяны хасынан алрин урдук
тайымнаах үүс курск, семинар-
га сыйдан үерэтин санаттан сага
ньыматын учууталларыгар би-
лиинээр, олохо юваригсигэр
олук уулар, суболин, көмөлөөр.
Учууталларын оскула, улусу
ийнин ылыгылар араас конкур-
са сөтинилээхтик кельминарар.
Олортон самай улаханнара
СНД республика "Учуул - 96"
републикатады конкурска началь-
най кылдастар номинациялары-
гар кытган бастакы мизетэни ыл-
быга буолар. РПТолстоухова-
улуус начальнай кылдастарын
учууталларын конкурсулар "За-
творчество номинация кылдыан-
даар.

1995 о. оскуулага "Араас таһымнаахтыг арааран үөрэтгэг" эксперименти салайар. Бу үлэр саита технологийны утумнаахтыг үлэлээр. Ол курдук, учууталлар Элькинэ-Давыдов, Занков сайынанырлыаах үөрэтгегин Петерсон "Школа - 2100" проблемалары ылан үлөрөгсө.

Галина Григорьевна – улуус алын кыластар учууталдарын методическый коллуктуктарын салайааччыта, Уорух управлениетин методическый субьети чыгуун, общественный инспектор Аламин, майгылаах, сайаар салаалаах, дьонго-сэргэргэ эйэрс сыйыахтаах, кыһыкхо, нэпэ

үүчтэйг эх өвөр. Үлэтгэр ирдэ-
хилээх салдлагаа буолан бары-
ларын күүдүн, биһирэ түмэн би-
ир санаамаах үлэтнүт коллектив
огорбута. Үлэтнү түгүэтэ икки са-
лайар коллективын үлэтгэр
костор. Ол курдук, коллективка 1
методист-үүчүтэл, 3 старшай
үүчүтэл, 6 РФ үөрэвэринтнн туй-
гуна, 2 "Азия орлоро" фонда сти-
пендията, 1 СР Үтүөлөөх үчуута-
ла, 1 СР үөрэвэринтнн туйгуна, 1
үүчүтэллэр үчууталлара, 6 туй-
гун катэгориялаах үчууталлар ба-
аллар. Галина Григорьевна сыра-
лаах, айымныылаах үлэтэ үчуот-
танан 1987 с. СР үчууталларын 9-с
сыйнн делегатынан талылыыба-
та, 1992 с. старшай үчуутал, 1992 с.
РФ оскуолатын үтүөлөөх үчуута-
ла, 1995 с. "Азия орлоро" фонда
стипендията буолбута. 1996 с. икки
үөрэвэринтэ кыһыл көмүс, биһир
үөрэвэринтэ үрүг көмүс мэтээ-
лээн орто оскуоланы бүтэрэн СР
Президеиз М.Е.Николаев медали-
старга аналлаах бизнэрингэр
ыгырылыыбаа, "Бонус" фирма
фондатын ыбыта. 2002 с. "Үчуу-
таллар династиялара", 2007 с.
"Улуус үөрэвэринтнн сайдыыты-
гар кылаатын иһин" бэлээнэн
наҕараадаламмыта.

Класс улахан илзэх дүгэжэргэн талталлаах ийзэ, эбэтэ. Кэргэниинэ П.П.Пинигиниинэ биэс орну бубойдээн, керөн-истэн, сүүхкэртэргэр туруоран олох киэн аартыгар үкүнээрэдэлэр, үлэнт огтордулар. Галина Григорьевнаа кытаанах доруобуйаны, уһун ологу, үлэтиэр сипиэни багдарайт.

Чурапчытаары начальнай
оскуола коллектива

Ол иһин ыта сыһыарбытым
Сүрэхтэр тапталбын,
Таптаабат курдук тутта сатыырым
Иэйиэбин хам баттаан.

